

Pingálás

A népi hímzéssel áll szoros kapcsolatban a pingálás, a helyi parasztházak virágmotívumokkal való festése-díszítése, amelyre Kalocsán és környékén szép példákat találni.

A pingálás művészetének emblemikus városa hazánkban Kalocsa, de a falfelületek népi, illetve virágmotívumokkal tarkítása nem csak itt ismert. Európa számos népénél találunk a parasztházak külső vagy belső falfelületein alkalmazott egyszerűbb vagy fejlettebb virágmintás, esetleg figurális pingálására példát. Az efféle festmények Skandinávia fa parasztházaiban és az Alpokban már 1700 körül megjelentek. A 19. század derekától a színes virágornamentikájú pingálás a nyugati szlovákságnál, a morváknál, a lengyeleknél, az ukránoknál, az oroszoknál, idővel pedig Magyarországon is megjelent, voltak azonban előzményei.

KORAI PINGÁLÁS

A faldíszítéshez használt motívumkincs a faragott bútorok virágmintáiból táplálkozott, így az első pingáló, azaz falfestő asszonyok úgy tudni, azok közül kerültek ki, akik a parasztság számára készített bútorokra, asztallapokra, szekrényekre festettek mintákat. A pingálóasszonyok eleinte valószínűleg az asztalosok feleségei és leányai voltak. Ha a kalocsai népművészet legősibb ágát szeretnénk meghatározni, a faragott bútorokig kell visszanyúlni, majd jött a fazekaság, ezt követte a pingálás, végül a hímzések. Utóbbi kettőre jellemző, hogy eleinte kevés színnel dekorálták az asszonyok. Elsősorban a vörös és a kék színt alkalmazták és ezekkel is

csak egyszerűbb mintákat festettek. Az első feljegyzés a kalocsai pingálásról Simonyi Jenőtől származik 1882-ből. Tőle tudjuk, hogy a fehérre meszelt szoba felső szegélyét színes, rendszerint kék sáv képezte, többszínű csikokkal keretezve, tarka virágos indával, amolyan bordűr szerepet betöltve, míg a mennyezet egyszínű, sárga, világos vörös vagy kék festést kapott. A konyhában szintén tarkán virágoztatott sávok zárták le a fal fehér szakaszát, rendszerint az ablakok köze is pingálást kapott. A szobabeliekhez hasonló virágos fríz húzódott a ház külsején is – tudható meg a Magyar Néprajzi Lexikonból –, így a házba belépő a portát meglátva máris virágos jókedvre derült.

TERJEDÉS

A pingálás általánossá bizonyára akkor vált, mikor a festékpórokat (dekás festék) a pénzben nem bővelkedő parasztság asszonyok meg tudták vásárolni. Az egyéb eszközök nem okoztak gondot. A motívumok disznóból húzott sörtéből vagy a tehén farkából levágott szörből készített ecsettel kerültek a falra. Disznón kívül tehén is sok házban akadt, ez utóbbi jószág pedig nem csak a sörtéjével járult hozzá a pingálóművészethez, a festék tej hozzáadásával került fel a falra. A munkálatok kapcsán érdemes megjegyezni, hogy eltartott egy héttig, amíg szabad kézi festéssel elkészült az első szoba és konyha – áll Pécsiné Ács Sarolta: Ka-

locsa népművészete című könyvében. Az elérhető árú kellékek hozománya volt az is, hogy gyarapodtak a motívumok – nem volt ritka a madárfigura, és előfordult emberábrázolás is, idővel pedig menyasszony és vőlegény képe is fel-felbukkan a kompozíciókban. A motívumok gyarapodása és a festékek ára lehetővé tette, hogy a pingálás egyre nagyobb teret hódítson el a faltól, míg az 1930-as évekre csokorra terebélyesedve már egész falfelületeket borított be. A minták kiteljesedésével egy időben a színek is gazdagodtak, az asszonyok 20-30 színt is használtak a korábbi kettő-három helyett. A pingálás folyamatos kölcsönhatásban állt a híres kalocsai hímzéssel, átveve annak kiszínesedő világát. Azt, hogy a két mo-

tívumvilág szinte teljesen megegyezővé vált, az kétségtelenül annak köszönhető, hogy sokszor ugyanazok az asszonyok pingáltak, akik a hímzéseket is készítették.

RENEZÁNSZ

A múlt század eleje hozott némi változást a pingálás művészetében. Megjelentek a sablonnal festett minták, elterjedésüket az első világháború után bekövetkező gazdasági válság gyorsította fel, amikor az embereknek nem volt pénze a kézi festés megfizetésére. A pingálást a hozzáértő asszonyok korábban napszámmért és élelemért végezték. Az 1920-

Tarka tisztaszoba

Színek és motívumok

Kezdetben azért nem voltak színesek a pingált falak, mert akkor még csak annyi szín volt, amennyit a porfestékekből elő lehetett állítani. Idővel javult a helyzet, később temperával kezdtek dolgozni az asszonyok, állítólag különösen kódolt, egyedi színnevekkel. Érdekes elnevezés a pántlikapiros, a császársárga, a duflapiros, a barátságzöld, a hunokzöld, a csertői piros vagy a permetkék, amelynek dekódolása csak az ezzel foglalkozó mestereknek sajátja. A színek teljessége a motívumokat is feldúsította. Csak a rózsza különböző mintáira ismerünk vagy egy tucatnyit: rúzsabimbó, tetejes rúzsza, csillagos rúzsza, szíves rúzsza, koronás rúzsza, pülés rúzsza. Apropó, virágok. A mintákat a Kalocsa környéki kertek és rétek virágai, levelei, indái ihlették. A virágornamentika közkedvelt darabjai az ibolya, a csillagvirág, a liliom, a pillévirág, a tulipán, a szegfű, a harangvirág, a margaréta, az orgona, a fukszia, az árvácska, a híres kalocsai piros paprika, a különböző bogycsok, a nefelejcs, a gyöngyvirág. A rózsza és a tulipán mindenütt kötelező elem, a többi növény egyedi preferenciák mentén került a falra. S hogy miért szerette a kalocsai ember virágokkal körbevenni magát? Nos, ez a magyar lélek ornamentikus vágyából született; onnan, hogy a magyar ember a környezetéből ismerős világban akarja tölteni mindennapjait; nappalait és éjjelét egyaránt.

Kézimunka

Pingálásnál az a legfontosabb, hogy az indákat hogyan hajlítjuk, van-e rendes „futamotoja”. A kalocsai minta lényege, hogy az indák merre hajlanak. Pingálásnál nincs előrajzolás, egyből a festés jön, mert a motívumokat bármikor lehet korrigálni. Ha valahol nem úgy áll a minta, akkor az asszonyok úgy fordítják a levelet, vagy hozzá a virágfejet, hogy az jól álljon. A pingálás a szabadkézi rajzolás és a fantázia játéka egyvelege.

Köszönet Kalocsa Város Önkormányzatának, hogy lehetővé tette a képek elkészítését a Kalocsai Népművészeti Tájházban, illetve a Viski Károly Múzeumban. www.kalocsa.hu

Pingált robogó

as évek második felére, a 1930-as évek eleje javulás mutatkozott a pingálás történetében. Ekkor ugyanis reneszánszát élte a népművészet, országszerte sorra fedezték fel a szebbnél szebb és szín pompásabb népviseleteket. A kalocsai alkotások, így a hímzés és a pingálás is bekerült a kereskedelem és az idegenforgalom fókuszába, a hagyomány és a tradíció felértékelődött, ennek köszönhetően a középületek falain is megjelent a pingálás. Kalocsán az asszonyok kipingálták a vasútállomást, a Népművészeti Házat, a Rökkantlepi kultúrházat, a Városházát. Ezek az alkotások odáig fejlődtek, hogy az ábrázolás természetesebb volt, mint azt a korábbi kompozíciókon látni.

HANYATLÁS ÉS AZ ÚJKOR

Népi pingálásunk második világháború utáni időszaka már a hanyatlás szakasza. A hagyományos parasztházak egyre gyorsabban átépülnek, a lakások berendezése városias. Amennyire természetes volt száz évvel ezelőtt a pingálással díszített ház Kalocsán és környékén, ma annyira nincs igény rá. Aki Kalocsán jár, a Viski Károly Múzeumban csodálhatja meg a pingálóművészet motívumait, fejlődését, gyakorlati kivitelezését. Persze kár temetni a pingálást. Az nem vész el, csak átalakul, a minták új hordozókra kerülnek, a ruhákon, porcelánedényeken, újabban pedig a járműveken élnek tovább. A kalocsai származású Szabó Éva, aki

édesanyjától tanulta a mesterséget, úgy látja, a pingálás nem bújhat el skanzenekben és múzeumokban, hanem olyan felületre kívánczik, amellyel az emberek nap mint nap találkozhatnak. Ha ez jelenleg nem a ház, azt is elfogadja, ezt mutatja, hogy kalocsai mintásra pingálta saját robogóját, de a Sevycsa Kft. hivatásos művésze festett már autóra és bukósíakra is. Éva ilyenkor követi a szabályokat, de improvizál is, közben pedig bízik abban, hogy miután már egy reneszánsza volt a pingálásnak, a következő sem sokat várhat magára.